

ŠTO NAS SMETA U SKLONIŠTU*

PREDRAG ZAREVSKI

Filozofski fakultet
41000 Zagreb
Ul. Đure Salaja 3

FRANJO PROT

Fakultet za fizičku kulturu
41000 Zagreb
Horvaćanski zavoj 13

ALIJA KULENOVIĆ

Filozofski fakultet
41000 Zagreb
Ul. Đure Salaja 3

KSENIJA BOSNAR

Fakultet za fizičku kulturu
41000 Zagreb
Horvaćanski zavoj 13

IRIS MARUŠIĆ

Filozofski fakultet
41000 Zagreb
Ul. Đure Salaja 3

Primljeno: 12. IV. 1992.

SAŽETAK

Provedeno je ispitivanje na kvotnom uzorku građana grada Zagreba na četiri područja sa po 90 ispitanika o problemu što ih je za vrijeme boravka u skloništim tijekom zračnih uzbuna u Zagrebu smetalo. Raščlanjene su 23 varijable dvosmjernom analizom varijance i faktorskom analizom. Dobivena su tri faktora: fizičke osobine i uvjeti u skloništu, nedostatak i nepravodobno informiranje i smetnje uzrokovane socijalnom okolinom. Predlažu se mjere za uklanjanje tih smetnji za (eventualna) buduća stanja potrebe sklanjanja.

Ključne riječi: *skloništa, neugoda, informiranje, socijalna okolina*

UVOD

Odgovor na pitanje iz naslova zanima nas barem zbog dva razloga. Naime, što veći broj okolnosti boravka u skloništu osoba doživljava kao smetnju, to je veća vjerojatnost da:

- neće otići u sklonište, čime se nepotrebno izr-gava opasnosti
- će na pojedine od tih okolnosti neprilagođeno reagirati i time boravak u skloništu učiniti još neugodnijim sebi i drugima.

Zbog toga je važno spoznati uzroke nezadovoljstva boravkom u skloništu, kako bismo ih pokušali otkloniti ili barem ublažiti.

Prema dosadašnjim istraživanjima, boravak u ograničavajućoj okolini (restricted environment) uzrokuje niz promjena kako u fiziološkim reakcijama, tako i u subjektivnom doživljavanju (Zuckerman, 1979; Suedfeld, 1980). Također, pojedinci boravak u takvoj okolini različito doživljavaju, što ovisi o nizu faktora, od kojih su među najvažnijima spol i dob (Zuckerman, 1979). Cilj je našeg istraživanja utvrditi koje okolnosti boravka u skloništu smetaju osobe različitog spola i različite dobi.

METODA

VARIJABLE

Na temelju spoznaja da je sklonište okolina specifična prema svojim fizičkim obilježjima, a sklanjanje specifično prema obilježjima socijalne okoline,

*Anketni podaci prikupljeni su u sklopu istraživanja "Ponašanje građana za vrijeme uzbuna", koje je novčano potpomognuto iz sredstava znanstveno-istraživačkog projekta 6-06-146 Ministarstva za znanost, tehnologiju i informatiku, pod nazivom "Kibernetički model ličnosti", a provedeno je uz suglasnost i potporu Republičkog štaba Civilne zaštite.

kao i redukciji opsega informacija, sastavljena je lista od 23 čestice koje opisuju moguće razloge za nelagodu u skloništu. Te su čestice navedene u Tablici 2. Slaganje s tvrdnjama je procijenjeno na skali s četiri stupnja: 4 = jako, 3 = srednje, 2 = malo i 1 = uopće ne.

Nezavisne varijable u tom istraživanju jesu spol i dob, koje su podijeljene u tri kategorije: ispitanici do 25 godina (mlađi ispitanici), ispitanici do 50 godina (ispitanici srednje dobi) i ispitanici iznad 50 godina (stariji ispitanici). Tom podjelom željela se istaknuti skupina ispitanika koja znatno brine još o nekome (ispitanici srednje dobi).

Tablica 1.

Struktura uzorka prema spolu i dobi

	do 25	26 – 50	od 51	ukupno
muškarci	56	84	46	186
žene	59	120	54	233
ukupno	115	204	100	419

UZORAK

Zbog hitnosti istaživanja i specifičnosti problema sklanjanja u velikim gradovima, u uzorak su uvršteni samo građani Zagreba. Budući da nije moguće dobiti podatke za uspostavu reprezentativnog uzorka stanovnika grada Zagreba (još uvijek nisu dostupni podaci iz zadnjeg popisa, a zbog rata iz dana u dan događaju se određene promjene u odnosu prema razdoblju obavljanja popisa), te zbog ciljeva istraživanja, kao smisleniji i ekonomičniji izabran je kvotni uzorak.

Polazeći od pretpostavke da rezidencijalni status može utjecati na različito ponašanje za vrijeme zabave, na osnovi dva kriterija klasifikacije određena su četiri područja za prikupljanje podataka:

- prva podjela obavljena je prema stupnju ugroženosti pojedinih dijelova grada. Za ugrožena područja odabrani su Borongaj, te Utrine i Travno, a za manje ugrožena Jarun i dijelovi bivših općina Centar, Maksimir i Medveščak.
- druga podjela obavljena je prema tipu izgradnje koja dominira naseljem, na stariju i noviju gradnju (izgradbu pri kojoj se vodilo računa o mjerama zaštite protiv potresa i sl.).

Naredni kriterij za oblikovanje kvotnog uzorka bio je da u uzorku bude što izjednačeniji broj žena i muškaraca, kao i dobnih skupina.

PRIKUPLJANJE PODATAKA

Prikupljanje podataka obavljeno je u dvije faze. U prvoj fazi, koja je trajala od 7. 11. do 30. 11. 1991. anketari su odlazili na unaprijed zadane adrese sa zadaćom da anketiraju sve ukućane starije od 16 godina.

Kad je prikupljeno po 90 ispitanika iz svaka od četiri zadana područja, utvrđeno je koje su podsku-

pine ispitanika manje zastupljene, te se prišlo njihovom ciljanom anketiranju. To su bile skupine mlađih i starijih muškaraca, te starijih žena. Na taj je način anketirano 419 ispitanika do uključno 7. 12. 1991.

METODE OBRADE REZULTATA

Za svaku od navedene 23 varijable provedena je dvosmjerna analiza varijance, s nezavisnim varijablama dobi i spola. Nadalje, rezultati ispitanika na 23 čestice obrađeni su faktorskom analizom uz ortogonalnu (VARIMAX) i kosokutnu (OBLIMIN) rotaciju faktora.* Budući da su ortogonalna i kosokutna rotacija dale vrlo slične i vrlo interpretabilne rezultate, bilo je jednostavno odabrati varijable–markere za pretpostavljena tri osnovna izvora neugode u skloništu. Kriterij za ekstrakciju faktora unaprijed je određen, sukladno odabiru 23 pokazatelja koji su trebali opisati tri osnovna izvora

*Kompletni prikaz rezultata faktorske analize (matrice sklopova i strukture u VARIMAX i OBLIMIN poziciji za ukupni uzorak, te za subuzorke muškaraca i žena, kao i korelacijske matrice među faktorima) nije in extenso dan u ovom članku, ali se može dobiti na Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta, kod autora rada.

neugoda u skloništu. Isprobane su i solucije s više i manje od tri faktora, ali se trofaktorska solucija pokazala daleko najinterpretabilnijom. Radi jasnije interpretacije podataka u ovom su radu sva tri faktora definirana pod jednostavnim sumacionim modelom marker indikatora dobivenih u faktorskim solucijama (Tablica 3) uz poštovanje načela parsimonije. Faktor 1 je suma čestica brojeva 5, 6, 7, 9, 10, 12, 19, 20 i 21. Faktor 2 je suma čestica brojeva 1, 18, 22 i 23. Faktor 3 je suma čestica 2, 3, 4 i 14. Provedena

je njihova dvosmjerna analiza varijance s obzirom na dob i spol ispitanika.

REZULTATI

REZULTATI DVOSMJERNE ANALIZE VARIJANCE

Rezultati dvosmjerne analize varijance za 23 zavisne varijable, uz dob i spol kao nezavisne varijable prikazani su u Tablici 2.

Tablica 2.

Rezultati dvosmjerne analize varijance za 23 čestice s nezavisnim varijablama dobi i spola (smjer dobivenih razlika opisan je u tekstu)

		F –omjer		
		spol	dob	interakcija
				spol x dob
1.	Nedostatak informacija o tome što se događa	.02	2.75	1.31
2.	Nazočnost ljudi općenito	.07	1.45	.06
3.	Nazočnost nepoznatih ljudi	1.96	.61	.17
4.	Gužva, nemogućnost da se nađe mirno mjesto "za sebe"	.94	3.98*	1.00
5.	Loš zrak	8.74**	.11	.06
6.	Mogućnost zaraze različitim bolestima	4.96*	.06	.71
7.	Nemogućnost normalnog održavanja osobne higijene	21.10**	.89	.03
8.	Paničarenje drugih ljudi	.04	7.70**	.08
9.	Neuredna prehrana	3.36	2.40	.61
10.	Neuredno obavljanje nužde	9.72**	.22	1.08
11.	Neshvaćanje drugih o kakvom se ozbiljnom stanju radi	4.07*	1.79	2.09
12.	Ponašanje pušača	1.72	2.23	2.43
13.	Nediscipliranost djece	.39	2.08	1.12
14.	Plač male djece	.97	5.43**	1.89
15.	Nekulturno ponašanje odraslih	4.31*	.41	.46
16.	Nošenje stvari u sklonište i iz skloništa	.97	.03	.01
17.	Neodgovorno ponašanje moje obitelji	.06	.61	1.45
18.	Širenje glasina	.83	2.54	3.40
19.	Loši mirisi	15.55**	1.04	.92
20.	Slabo osvjetljenje	1.52	.63	.14
21.	Pretjerena buka	6.71**	6.47**	.015
22.	Neznanje o tome što se u neposrednoj blizini događa	.07	.74	1.11
23.	Mirovanje, nemogućnost korisne akcije	.07	3.71*	2.27

Od ukupno 12 varijabli na kojima je dobivena statistička značajnost razlike, u 11 slučajeva pokazao se značajnim samo jedan glavni učinak – ili dob, ili spol. To znači da su se međusobno značajno razlikovali muškarci i žene, bez obzira na dob, ili ispitanici triju dobnih skupina, bez obzira na spol. Samo na jednoj varijabli statistički su značajna oba glavna učinka, dakle prema toj varijabli međusobno se razlikuju i muškarci i žene, a također i ispitanici triju dobnih skupina. Niti u jednom slučaju nije se pokazala statistički značajnom interakcija spola i dobi. Interakcija bi značila da se dobne skupine međusobno drukčije razlikuju u subuzorcima različitog spola.

Prva od varijabli koju valja komentirati, s obzirom na dobivene rezultate, je ona koja se odnosi spram gužve u skloništu, nemogućnosti da se nađe mirno mjesto za sebe, što ispitanici triju dobnih skupina različito doživljavaju. Gužva najizrazitije smeta najmlađe ispitanike, zatim starije, dok ju ispitanici srednje dobne skupine najmanje doživljavaju kao smetnju. Očito je da se mladi u skloništu najviše teže izolirati od drugih i baviti vlastitim aktivnostima, što i ne čudi, jer za razliku od srednje dobnih skupina uglavnom ne brinu o drugim osobama. Na ovaj zaključak upućuju i drugi podaci iz istog istraživanja (Bosnar i sur. 1992 a i b), prema kojima su mladi najrjeđe angažirani brigom o drugima, češće od ostalih dviju dobnih skupina čitaju, kartaju i igraju društvene igre, a rjeđe sjede i ne rade ništa.

Ispitanici različite dobi drugačije doživljavaju i paničarenje drugih. Ono daleko najviše smeta mlađe, vjerojatno zato što je ta dobna skupina najmanje sklona takvom ponašanju, pa takve reakcije drugih najizrazitije doživljavaju kao smetnju. Panika najmanje smeta najstarije, možda i zato što su sami najskloniji paničnom reagiranju.

Plač male djece, prema očekivanju, najviše smeta ispitanike najstarije dobne skupine. Najmanje su plačem uznemireni ispitanici srednje dobi, što ne čudi, budući da se upravo u toj dobnoj kategoriji nalaze roditelji male djece.

Mirovanje, nemogućnost korisne akcije također se različito doživljava s obzirom na dob. Očekivano, to najmanje smeta ispitanike najstarije dobi. Nemogućnošću korisne akcije najviše su pogođeni ispitanici srednje dobi, vjerojatno zato što se upravo oni brinu za ostale članove obitelji, pa zbog te povećane odgovornosti i imaju potrebu učiniti nešto korisno za zaštitu sebe i obitelji.

Dobivene razlike prema spolu pokazuju da su loš zrak, mogućnost zaraze različitim bolestima i nemogućnost normalnog održavanja osobne higijene pu-

no veća smetnja ženama nego muškarcima. Žene neugodnije doživljavaju i neuredno obavljanje nužde u skloništu, te loše mirise. Uz to, žene više smeta neshvaćanje drugih o kakvom se ozbiljnom stanju radi, te nekulturno ponašanje odraslih.

Na kraju, kod doživljaja pretjerane buke pokazao se značajnim i glavni učinak dobi i glavni učinak spola. Općenito, žene pretjeranu buku u skloništu doživljavaju neugodnije nego muškarci. S obzirom na dob za očekivati je da će buka najviše smetati najstarije ispitanike, što se pokazalo točnim. Najmanje su bukom uznemireni ispitanici srednje dobne skupine, što se ponovno može tumačiti njihovom angažiranošću oko drugih, kao i sposobnošću da realno sagledaju prilike u skloništu.

REZULTATI FAKTORSKE ANALIZE

Tablica 3.

Sklop VARIMAX faktora korelacijske matrice 23 čestice

BROJ ČESTICE	FAKTOR 1	FAKTOR 2	FAKTOR 3
1	-.081	.662	.127
2	.045	.036	.747
3	.050	.265	.677
4	.324	.006	.636
5	.664	.030	.281
6	.710	.025	.192
7	.772	.157	.115
8	.477	.413	.113
9	.658	.073	.308
10	.707	.248	.188
11	.385	.528	.062
12	.456	.170	.168
13	.429	.157	.387
14	.290	.016	.565
15	.441	.523	.101
16	.271	.090	.531
17	.398	.469	.045
18	.397	.609	-.117
19	.695	.394	.089
20	.470	.246	.389
21	.557	.273	.294
22	.128	.776	.122
23	.092	.698	.165

Kao što se vidi iz Tablice 3, prvi od ekstrahiranih faktora najbolje definiraju čestice: loš zrak, mogućnost zaraze različitim bolestima, nemogućnost normalnog održavanja osobne higijene, neuredna prehrana, neuredno obavljanje nužde, loši mirisi i pretjerana buka. Te čestice odnose se spram smetnji izazvanih uvjetima boravka u skloništu. Zato ta dimenzija predstavlja opći pokazatelj neugode izazvane fizičkim osobinama i uvjetima u skloništu.

Drugim faktorom najviše su zasićene sljedeće čestice: nedostatak informacija o tome što se zbiva, širenje glasina, neznanje o tome što se u neposrednoj blizini događa i mirovanje odnosno nemogućnost korisne akcije. Te reakcije opisuju neugodu izazvanu nedostatnim informiranjem. Nemogućnost korisne akcije može se objasniti i kao nemogućnost aktivne potrage za informacijom (Zuckerman, 1979), što objašnjava povezanost ove čestice s faktorom informiranosti. Dakle, drugi je faktor cjelovit opis nezadovoljstva izazvanog nedostatnim i nepravodobnim informiranjem.

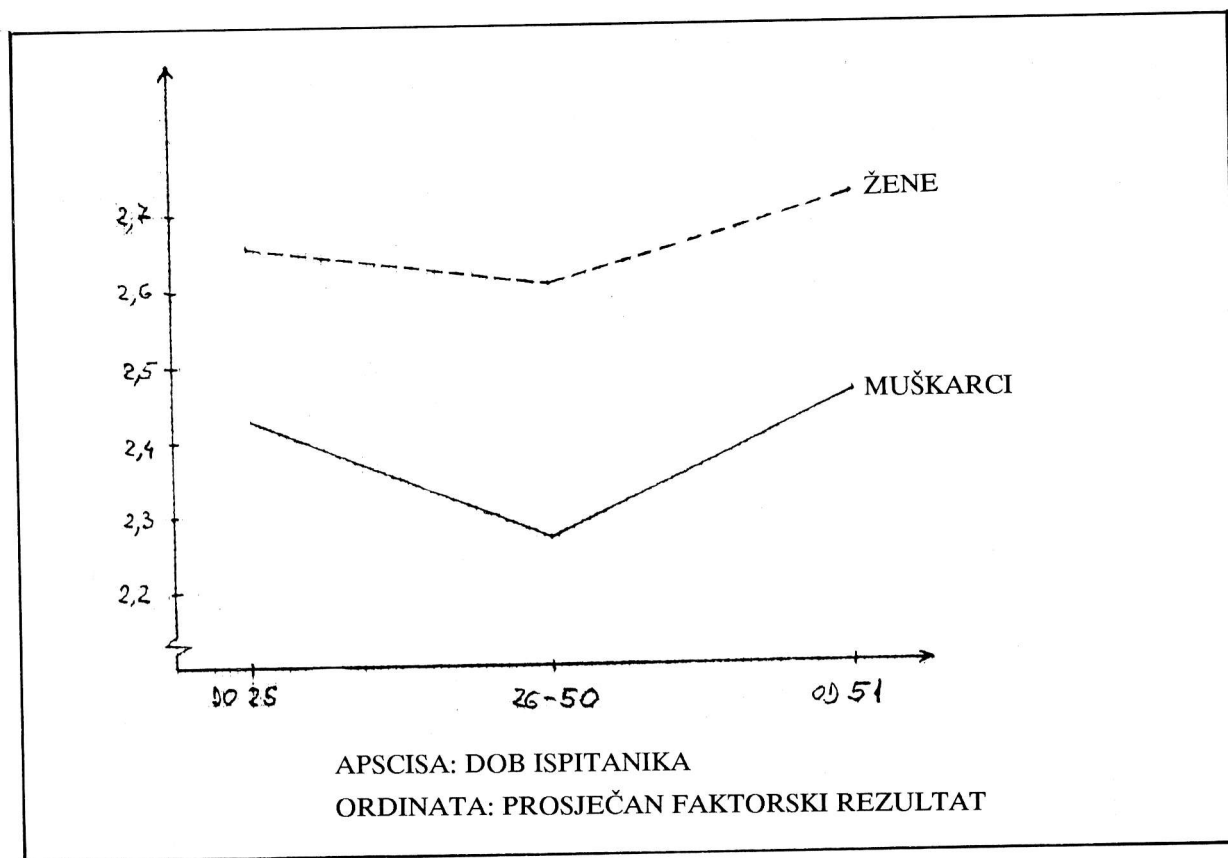
Treći faktor definiran je česticama: nazočnost ljudi općenito, nazočnost nepoznatih ljudi, gužva i

nemogućnost nalaska mjesta "za sebe" i plač male djece, a to su one koje, opisuju socijalnu okolinu, pa se taj faktor može objasniti kao smetnje uzrokovane socijalnom okolinom.

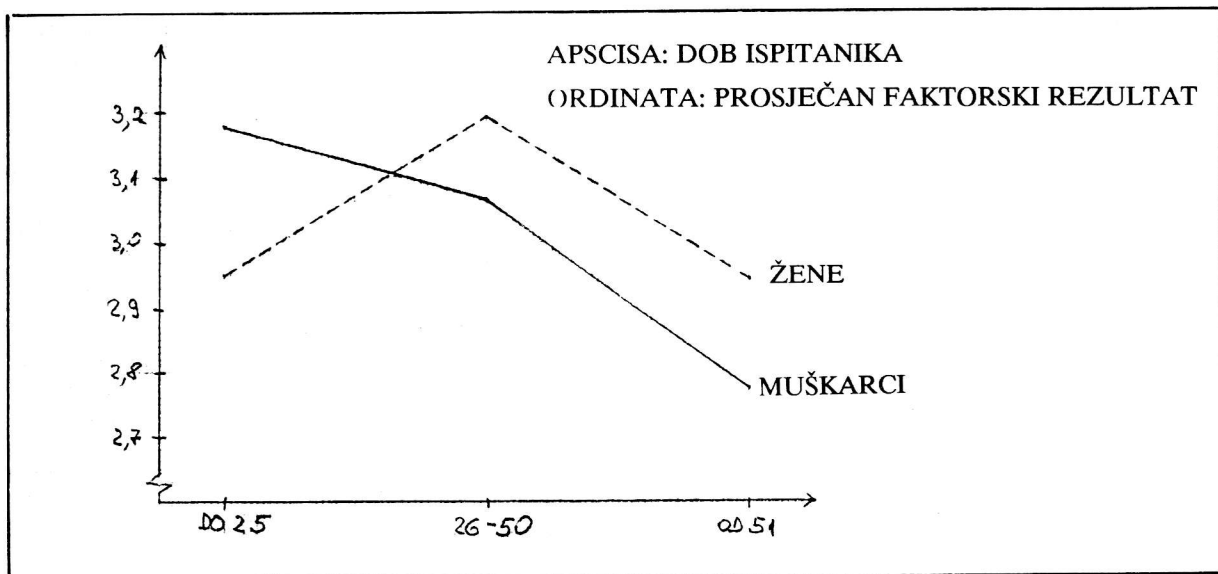
Na svakom od ova tri faktora, radi jednostavnosti definirana pod sumacionim modelom, izvršena je analiza varijance s obzirom na dob i spol ispitanika. Ti rezultati prikazani su na slikama 1, 2 i 3. (Opaska: Na slikama 1, 2 i 3 prosječan je rezultat na faktoru dobiven tako da je ukupan rezultat u faktoru podijeljen s brojem čestica koji je ušao u linearnu kombinaciju. To omogućuje kvantitativnu usporedbu tih triju faktora prema dimenziji izazvane neugode.)

Na faktoru fizikalne okoline pokazala se statistički značajnom razlika prema spolu, prema kojoj žene intenzivnije doživljavaju neugodu zbog nepovoljne fizičke okoline (slika 1).

Pokazalo se da dob ima značajnu ulogu kod faktora nedovoljne informiranosti. Nedostatak informacija o tome što se događa najjače pogađa skupinu srednje dobi, a najmanje najstarije ispitanike. Taj je podatak potpuno u skladu s navedenim nalazom da

Slika 1. Rezultati muškaraca i žena različite dobi na faktoru "fizičke okoline"

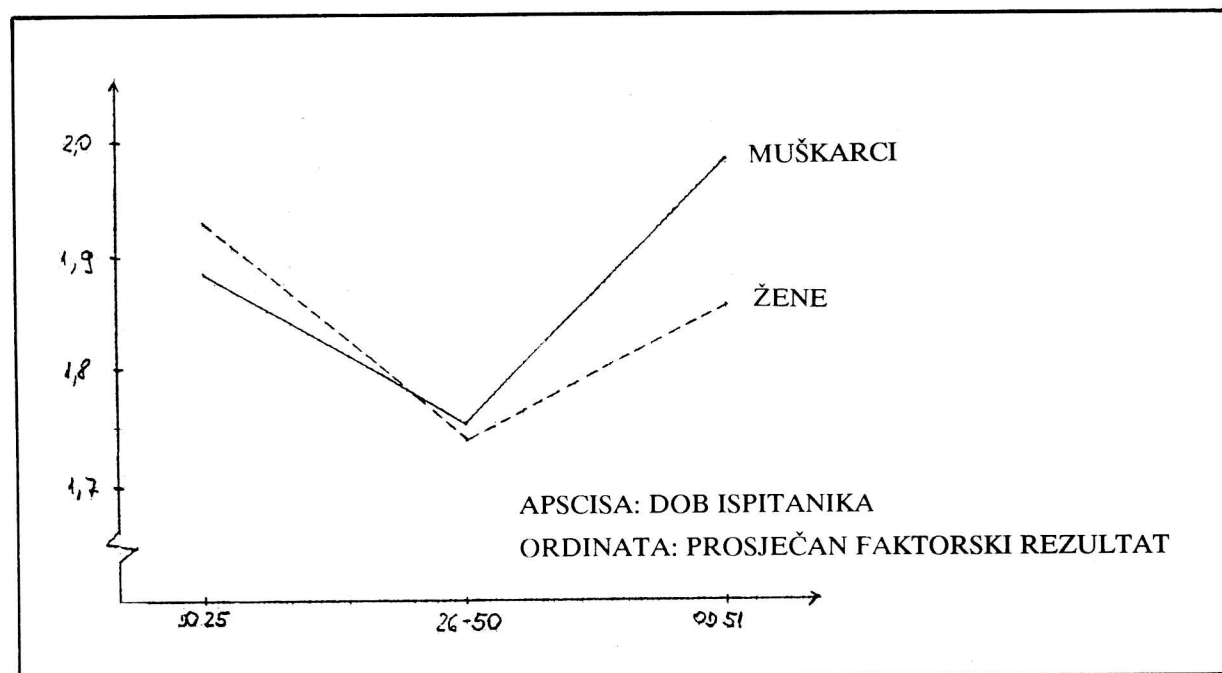

Slika 2. Rezultati muškaraca i žena različite dobi na faktoru "INFORMACIJSKE OKOLINE"

su upravo ispitanici srednje dobi najviše, a najstariji najmanje pogođeni nemogućnošću korisne akcije, te se može slično i interpretirati. Naime, ispitanici srednje dobi imaju povećanu brigu i odgovornost za druge i žele ih aktivnije zaštititi, te zbog toga najintenzivnije osjećaju manjkavost u odgovarajućem i pravodobnom informiranju. Nasuprot njima, stariji ispitanici vjerojatno zbog svoje dobi imaju smanjenu mogućnost i interes za djelovanje u takvom stanju,

te ih nedovoljna informiranost manje smeta (slika 2).

Dvosmjerna analiza varijance trećeg faktora nije rezultirala niti jednim značajnim F-omjerom. To pokazuje da različiti neugodni podražaji kojih je osnova u obilježjima socijalne okoline, ne djeluju statistički značajno različito na pripadnike pojedinih spolnih i dobni skupina (slika 3).

Slika 3. Rezultati muškaraca i žena različite dobi na faktoru "SOCIJALNE OKOLINE"

RASPRAVA

Faktorska analiza predstavlja niz matematičkih postupaka da se traži pogodan koordinatni sustav za opis velikog skupa međusobno povezanih podataka koji je inače teško odjednom shvatiti i interpretirati. I u ovom je istraživanju ona poslužila za redukciju velikog broja podataka na mali broj dimenzija kojima je lako baratati. Umjesto 23 varijable imamo svega tri dimenzije koje dobro opisuju tri osnovne skupine uzroka nezadovoljstva za vrijeme boravka u skloništu. Iako među dimenzijama postoje statistički značajne korelacije, one su relativno niske. Dakle, riječ je o tri relativno nezavisna faktora nezadovoljstva boravkom u skloništu.

Konkretno govoreći o dobivena tri faktora osnovnih uzroka smetnji i nezadovoljstava tijekom boravka u skloništu i mogućnostima da se ublaže ili otklone njihovi učinci možemo reći sljedeće:

- a) Djelatnici zaduženi za izgradbu, opremanje i održavanje skloništa moraju učiniti sve da se fizička okolina u skloništu što manje razlikuje od one u vlastitom domu. To se osobito odnosi na bolju ventilaciju i bolje higijenske uvjete. Gužva u skloništim, koja pretežito smeta mladima, jer upravo oni i za vrijeme boravka u njima nastoje nešto raditi, također predstavlja izvor jakog nezadovoljstva, a očito je posljedica premalog broja odgovarajućih skloništa u Zagrebu.
- b) Sve službe zadužene za informiranje građana o tome zašto je zadan znak za odlazak u sklonište, kao i što se događa u gradu za vrijeme trajanja opasnosti, moraju na takav način koordinirati svoje djelatnosti da građani u svakom trenutku imaju osjećaj da su dobro informirani o okolnim događajima. Pri tome svakako je važno i kakva se informacija daje. Ona mora biti vrlo pažljivo sastavljena, tako da omogućiti osobi osjećaj kognitivnog nadzora nad stanjem.

Nedostatak takvih informacija izuzetno pogoduje širenju glasina i nastanku panike, o čijim posljedicama nema potrebe posebice govoriti. Izuzetan značaj odgovarajućeg informiranja potvrđuju i podaci iz istraživanja Bosnar i sur. (1992 a, b), prema kojima ljude općenito od svih izvora neugode u skloništu najviše pogađa upravo nedostatak informacija. Tako više od 50% ispitanika izjavljuje da ih jako smeta nedostatak informacija o tome što se događa i širenje glasina, gotovo 50% jako smeta paničarenje drugih, a više od 40% ispitanika jako je pogođeno nezna-

njem o tome što se u neposrednoj blizini događa. Dakle, ljudi su spremni donekle žrtvovati vlastitu udobnost, ali ih zato neinformiranost izrazito pogađa. Ta neinformiranost onemogućuje da se donesu odluke o ponašanju i planiraju buduće akcije, što ih razdražuje i pogoduje pojavi interpersonalnih konflikata. Također valja spomenuti i detaljnije analize mišljenja građana glede informiranja na radiju i TV o navedenim zbivanjima, koje pokazuju izrazito nezadovoljstvo (Bosnar i sur., 1992 a, b). Budući da gotovo u svim skloništim barem netko ima tranzistorski radio prijemnik, a u ne malom broju skloništa postoje i TV prijemnici, takav informatički propust se ne bi smio ponoviti!

- c) Iako je socijalna klima u skloništim u prosjeku bila relativno dobra (Bosnar i sur., 1992 a, b), voditelji skloništa ipak bi trebali imati i određenu naobrazbu glede održavanja dobre socijalne klime. Tu se u prvome redu ubraja naobrazba o tome što izaziva sukobe među ljudima (najčešće je to različita percepcija nekog stanja), te kako pomiriti stajališta ako i nastane sukob između interesa i mišljenja. Doduše, već i poznavanje potencijalnih uzroka sukoba pripadnika različitog spola ili različite dobi može pomoći u preventivnom učinku na mogućnost nauršavanja međuljudskih odnosa u skloništu.

ZAKLJUČAK

Istraživanjem se nastojalo naći što nas sve smeta tijekom boravka u skloništim. Utvrđena su tri osnovna uzroka nezadovoljstva:

- a) neadekvatni fizički uvjeti u skloništu, koji znatnije smetaju ženama;
- b) nedostatak informacija o tome što se događa u Zagrebu i okolici za vrijeme opasnosti, što izaziva širenje glasina i paniku. Pretežito su mlađi muškarci i žene srednje dobi osjetljiviji na neadekvatno informiranje. Prema intenzitetu izazvane neugode taj je faktor najvažniji.
- c) smetnje izazvane nazočnošću nepoznatih ljudi, gužvom u skloništim i nekulturnim ponašanjem pojedinaca.

Iako je prikupljanje podataka obavljeno na uzorku ispitanika grada Zagreba, za pretpostaviti je da se osnovni rezultati tog istraživanja mogu generalizirati ne samo na populaciju Zagrepčana, već i na pripadnike drugih većih gradova u Hrvatskoj.

LITERATURA

- Bosnar, K., Kacian, N., Kulenović, A., Prot, F., Toth, I., Zarevski, P. (1992 a). Ponašanje građana za vrijeme uzbuna: Osnovni statistički pokazatelji. *Sigurnost*, 34 (1), 1–28.
- Bosnar, K., Kacian, N., Kulenović, A., Prot, F., Toth, I., Zarevski, P. (1992 b). Ponašanje građana za vrijeme uzbuna (Studija). Zagreb: Filozofski fakultet, Zavod za istraživanje i razvoj sigurnosti i Republički štab Civilne zaštite.
- Suedfeld, P. (1980). *Restricted environmental stimulation*. New York: Wiley & Sons.
- Zuckerman, M. (1979). *Sensation seeking: Beyond the optimal level of arousal*. New Jersey, Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates.

SUMMARY

WHAT BOTHERS US IN SHELTERS

A research was carried out to establish what bothered people during the air raids in Zagreb. The research involved a quota sample of citizens of Zagreb in four locations and included 90 examinees respectively. 23 variables were analyzed by the two way variance analysis, and the factor analysis. The results can be divided into three factors: the physical features and the conditions in the shelter, the lack of and untimely information, and the social surroundings. The article suggests measures for eliminating the discomfort for possible future situations of organizing shelters.

Key Words: *shelters, discomfort, information, social surroundings*

Received for publication
12. IV. 1992.